

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

HUQUQSHUNOSLARGA PROFESSIONAL XORIJIY TILLARNI O'RGATISH KONTEKSTIDA HUQUQIY LINGVISTIKANING O'RNI

Nafisa Eshonkulova,
O'zJOKU Yuriskonsulti va
"Inson huquqlari va media"
kafedrasi o'qituvchisi,
nafisa.eshankulova@mail.ru
+998 90 929-69-92

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim sohasidagi huquqiy lingvistikani o'rganish huquqiy tartibga solish va amaliyotning lingvistik tomonini tahlil qilish, vujudga kelayotgan muammolar va ularning yechimlari bilan bog'liq ayrim fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, qonun, lingvistika (tilshunoslik), huquqiy lingvistika (tilshunoslik).

Аннотация. В данной статье представлены исследования юридической лингвистики в сфере образования, анализ языкового аспекта правового регулирования и практики, возникающие проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: образование, право, лингвистика (языкознание), юридическое лингвистика (языкознание).

Annotation. This article presents research into legal linguistics in the field of education, analysis of the linguistic aspect of legal regulation and practice, emerging problems and ways to solve them.

Key words: education, law, linguistics, legal linguistics.

Ta'lim sohasidagi huquqiy lingvistikani o'rganish dolzarb muammo hisoblanadi, chunki u huquqiy tartibga solish va amaliyotning lingvistik tomonini tahlil qilishga qaratilgan.

Huquqshunoslik va huquqiy lingvistika bu ikkita ikki xil fan. Huquqiy lingvistika bu fanning qiziqish sohasi til va huquq o'rtasidagi bog'liqlik va zamonaviy tilshunoslik talablariga javob beradigan tadqiqot usullari va natijalarini o'z ichiga oladi. Bu yerda asosiy muammolardan biri bu huquqshunoslik va tilshunoslik sohasidagi bilimlarni birlashtiradigan ixtisoslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish hamda mamlakatimizda va chet ellarda yuridik ingliz tilini o'qitish bo'yicha mavjud tajribani hisobga olgan holda yangi "huquqiy ingliz tili" dasturini tayyorlash zarurati.

Yana bir jihat-huquqiy ta'limda til masalalariga yetarlicha e'tibor bermaslik. Ko'pincha huquqiy atamalar va me'yorlar keng auditoriya uchun murakkab va tushunarsiz tilda shakllantiriladi, bu ularni tushunish va amalda qo'llashni qiyinlashtiradi. Shuningdek, noaniqlikni bartaraf etish va qonun tamoyillarini aniq

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

tushunishga erishish uchun huquqiy matnlarning tarjimasi va lingvistik ekspertizasiga e'tibor qaratish lozim.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar va jamiyatdagi o'zgarishlar mavjud huquqiy tushunchalarni moslashtirishni va huquq sohasidagi mutaxassislarning lingvistik arsenalini kengaytirishni talab qiladigan yangi hodisalar va atamalarni keltirib chiqarmoqda. Shunday qilib, ta'limda huquqiy tilshunoslikni o'rganish kelajakdagi huquqshunoslarning kasbiy mahoratini oshirishning asosiy elementiga aylanadi.

Tilshunoslik (lingvistika: grekcha lingua — «til», logos - «fan») murakkab va ko'p qirrali, tilni boshqa ijtimoiy fanlar bilan uzviy aloqadorlikda ilmiy va amaliy jihatdan o'rganuvchi, tilshunoslikning asosiy masalalarini, tilning paydo bo'lishi va til taraqqiyotidagi umumiy qonuniyatlarini, til va nutq xususiyatlarini tahlil etuvchi fandır.¹ Huquqiy tilshunoslik esa - bu til va huquq o'rtasidagi munosabatni o'rganadigan ilmiy fan. U huquq tilining o'ziga xos xususiyatlarini va uning huquqiy normalarni tushunish va qo'llashga ta'sirini aniqlash uchun huquqiy matnlarni, ularning tuzilishini, semantikasini va terminologiyadan foydalanishni tahlil qiladi. Uni odatdagi og'zaki yoki ishbilarmonlik tilidan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Huquqiy lingvistika² - bu huquqiy sohada huquqiy matnlar, hujjatlar, qonunlar, shartnomalar, sud qarorlari va boshqa huquqiy hujjatlarni yaratish va talqin qilish uchun ishlatiladigan o'ziga xos aloqa uslubi. Huquqiy tilshunoslik me'yoriy hujjatlarning aniq formulalarini ishlab chiqishga yordam beradi, shuningdek, huquqiy matnlarning noaniq va yetarli darajada talqin qilinishiga to'sqinlik qiladi. Uning vazifalari terminologiyani, hujjatlarning lingvistik xususiyatlarini o'rganish, sud amaliyotini tahlil qilish, shuningdek ixtisoslashtirilgan lug'atlarni yaratishni o'z ichiga oladi.

Huquqiy lingvistika bir necha sabablarga ko'ra ta'lim sohasidagi huquqshunoslar uchun muhim rol o'ynaydi. *Birinchidan*, huquqiy tilshunoslik advokatlarga huquqiy matnlarni aniqroq va to'liq tushunishga, ularning mazmunini tahlil qilishga va qonun ustuvorliklarini to'g'ri talqin qilishga yordam beradi. Bu, ayniqsa, huquqiy normalar va qonunlar ta'lim muassasalari faoliyatining ko'p jihatlarini, o'quv jarayoni ishtirokchilarini va tomonlarning huquq va majburiyatlarini tartibga soluvchi ta'lim sohasida juda muhimdir. *Ikkinchidan*, huquqiy lingvistika

¹ Xolmanova Zulxumor. Tilshunoslik nazariyasi [Matn] : darslik / Zulxumor Xolmanova, - Toshkent: Shafolat Nur Fayz, 2020. - 6 b

² М.С.Абдуллаева. Роль юридического языка в правовой системе. Iqro jurnali/2023. 49 с.

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

advokatlarga til xususiyatlari va so'zlarning ravshanligi va birxilligi talablarini hisobga olgan holda shartnomalar, nizomlar va boshqa normativ huquqiy hujjatlar kabi hujjatlarni tuzishda yordam beradi. Bu huquqiy hujjatlardagi tafovutlar va noaniqliklarning oldini oladi va ularning to'g'ri talqin qilinishi va qo'llanilishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, huquqiy tilshunoslik ta'lim sohasidagi yuristlar orasida kasbiy til ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, bu hamkasblar, talabalar, ota-onalar va o'quv jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun zarurdir. Aniq yuridik terminologiyadan foydalanish va huquqiy dalillarni to'g'ri tuzish qobiliyati ta'lim sohasida ishlaydigan advokatlar uchun muhim kasbiy mahoratdir.

Ta'lim sohasidagi huquqiy tilshunoslikni o'rganishda qo'shimcha muammo bu huquq tilining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladigan ixtisoslashtirilgan kurslar va o'quv qo'llanmalarini rivojlantirish zarurati hisoblanadi. Talabalar va mutaxassislar huquqiy terminologiyani, huquqiy lug'atni va uni qanday talqin qilishni o'rganishga ko'proq e'tibor berishlari kerak.

Bundan tashqari, qonun hujjatlarini qo'llashda buzilish va tushunmovchiliklarga yo'l qo'ymaslik uchun huquqiy hujjatlarni turli tillarga tarjima qilish sifatini ta'minlash muhim vazifadir. Shuningdek, yuridik matnlar bilan ishlash, huquqiy normalarni til va tilshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilish va talqin qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Talabalar va mutaxassislarning huquqiy tilshunoslikning ahamiyati to'g'risida yetarli darajada xabardor emasligi huquqiy me'yorlar va moddalarni noto'g'ri tushunishga va noto'g'ri talqin qilishga olib keladi, bu esa jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu muammolarni hal qilish mehnat bozorida mutaxassislarning kasbiy mahorati va malakasini oshirishga yordam beradi va ta'lim va boshqa faoliyat sohalarida huquqiy standartlarning yaxshiroq qo'llanilishini ta'minlaydi.

Ta'lim sohasidagi huquqiy tilshunoslikning asosiy muammolaridan biri bu sohaga oid qonun hujjatlarini shakllantirishning aniqligi yetarli emasligidir. Bu ta'lim to'g'risidagi qonunlarni noto'g'ri talqin qilish va qo'llashga olib kelishi mumkin, bu esa o'quv jarayoni ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini tushunishda muammolarni keltirib chiqaradi.

Ta'limda huquqiy lingvistikani o'rganishning ahamiyati quyidagi jihatlar bilan bog'liq:

1. *Ta'lim munosabatlarining qonuniyligini kafolatlash:* huquqiy lug'at va terminologiyani tushunish va ulardan foydalanish shartnomalar tuzishda, ta'lim

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

muassasalari va hujjatlar qoidalarini ishlab chiqishda noaniqlik va tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

2. *O'quv jarayoni ishtirokchilarining huquqiy savodxonligini ta'minlash:* huquq tilini bilish talabalar, o'qituvchilar va ta'lim muassasalari ma'muriyatiga o'z huquq va majburiyatlarini anglash hamda o'z manfaatlarini samarali himoya qilish imkonini beradi.

3. *Yuristlar va ta'lim sohasidagi mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish:* zamonaviy ta'lim ushbu sohani huquqiy tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak, bu kelajakdagi mutaxassislardan huquq sohasida ham, til va aloqa sohasida ham chuqur bilimlarni talab qiladi.

4. *Ta'limda me'yoriy-huquqiy bazani ishlab chiqish va yangilash:* huquqiy tilshunoslik normativ hujjatlarni to'g'ri va aniq shakllantirish uchun zarurdir, bu ularning samarali qo'llanilishi va bajarilishiga yordam beradi.

Ta'lim sohasidagi huquqiy tilshunoslikni o'rganish o'quv jarayonida huquqiy savodxonlik va qonuniylikni ta'minlash uchun dolzarb va zarurdir. Bundan tashqari, asosiy tushunchalarning yagona terminologiyasi va talqinining yo'qligi ta'limning huquqiy tilshunosligida ham muammolarni keltirib chiqaradi. Atamalarning turli xil talqinlari qonunlar va qoidalarni turlicha tushunishga olib kelishi mumkin, bu esa ta'lim sohasida qonun va tartibni ta'minlashni qiyinlashtiradi. Yana bir muammo-bu qonunchilikning lingvistik voqelik va zamonaviy o'quv jarayoni ehtiyojlariga mos kelmasligi. Ta'lim texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ta'lim muhitidagi o'zgarishlar tufayli qonunlar va qoidalar tezda eskirishi va qayta ko'rib chiqishni talab qilishi mumkin.

Ta'lim sohasidagi huquqiy lingvistika muammolarini hal qilish uchun quyidagi choralarni ko'rish mumkin:

1. *Qonunchilikni takomillashtirish:* mavjud me'yoriy hujjatlarni tahlil qilish va qarama-qarshiliklar, noaniq formulalar va bo'shliqlarni aniqlash kerak. Shundan so'ng, aniqroq va tushunarli bo'lgan yangi qonunlar va qoidalarni ishlab chiqish va amalga oshirish mumkin.

2. *Kompyuter texnologiyalaridan foydalanish:* kompyuter dasturlari yordamida huquqiy matnlarni tahlil qilish jarayonini avtomatlashtirish lingvistik xususiyatlar va xatolarni aniqlashga imkon beradi, shuningdek matnlarni tuzatish va takomillashtirish jarayonini tezlashtiradi.

3. *Ixtisoslashgan terminologik lug'atlarni ishlab chiqish:* ta'lim sohasiga xos bo'lgan huquqiy tilshunoslikda yagona terminologiyani yaratish tushunmovchiliklar va kelishmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

4. *Seminarlar va konferentsiyalar o'tkazish:* ta'lim sohasidagi huquqiy tilshunoslik muammolariga bag'ishlangan tadbirlarni tashkil etish mutaxassislariga tajriba almashish, mumkin bo'lgan yechimlarni muhokama qilish va qo'shma tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

5. *Xalqaro tashkilotlar va ekspertlar bilan hamkorlik qilish va xalqaro shartnomalar tuzish:* chet ellik sheriklar bilan tajriba va bilim almashish huquqiy tilshunoslik sifatini yaxshilashga va ushbu sohada ilg'or texnika va yondashuvlarni qabul qilishga yordam beradi. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish va ta'limda huquqiy tilshunoslik masalalari bo'yicha xalqaro shartnomalar tuzish xalqaro darajadagi muammolarni yanada samarali hal qilish va xalqaro standartlarni hisobga olish imkonini beradi.

6. *Kasb-hunar ta'limi:* huquqshunoslar va ta'lim sohasidagi mutaxassislar ushbu sohaning huquqiy tomonini yaxshi tushinishlari va yuzaga keladigan muammolarni malakali hal qilishlari uchun o'qitilishi kerak.

7. *Matnlarni muntazam ravishda o'rganish va tahlil qilish:* huquqiy matnlarni, o'quv materiallari va hujjatlarni doimiy ravishda o'rganish va tahlil qilish muammoli daqiqalar va xatolarni aniqlashga imkon beradi, bu esa ta'lim sohasidagi huquqiy tilshunoslik sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Yuqoridagi usullarni qo'llash kombinatsiyasi ta'lim sohasidagi huquqiy lingvistika muammosini samarali hal qilish va uning sifati va samaradorligini oshirishga imkon beradi.

Shunday qilib, ta'lim tizimining muvaffaqiyatli ishlashi uchun qonun hujjatlarining ravshanligi, terminologiyaning birxilligini va ta'limdagi zamonaviy qiyinchiliklar va tendentsiyalarni hisobga olgan holda huquqiy lingvistikaga ko'proq e'tibor qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 28.10.2021 yildagi 662-son Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini lingvistik ekspertizadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 19.05.2021 yildagi 312-son Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirishni samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida qarori.
3. Xolmanova, Zulxumor. Tilshunoslik nazariyasi [Matn] : darslik / Zulxumor Xolmanova, - Toshkent: Shafolat Nur Fayz, 2020. - 6 b
4. М.С.Абдуллаева. Роль юридического языка в правовой системе. Iqro jurnali/2023. 49 c.

ONLAYN MEDIA TARAQQIYOTI TENDENSIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

5. Костромичева М.В. Юридическая лингвистика: к вопросу о соотношении языка и права.//Политика и право. №3 т. 2011. С.57-61.
6. Баранов В.М., Александров А.С., Голев Н.Д. Риторика и право // Юрислингвистика – 3: Проблемы юрислингвистической экспертизы. Иrbis. Сервер электронных публикаций ММЦ АГУ. 2. Керимов Д. А. Законодательная техника. М.
7. Мамулян А. С., Кашкин С. Ю. Англо-русский полный юридический словарь. М.: Эксмо, 2008. 816 с.
8. Пономаренко В. А. Учебно-методический комплекс по дисциплине (модулю) «Перевод в сфере профессиональных коммуникаций». ФГОС ВО по направлению подготовки (специальности) 40.03.01 Юриспруденция (уровень бакалавриата). Краснодар, 2018. 61 с.
9. Халперн Д. Психология критического мышления. — СПб. : Питер, 2000. — 503 с.